

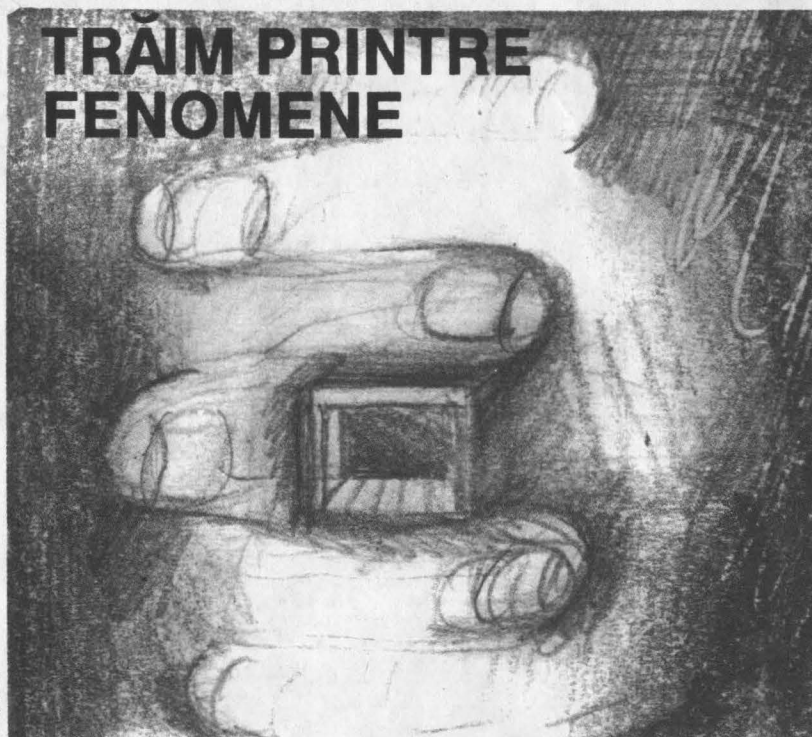
P

restigiu al artel, printre atâtea alte produse ale spiritului uman, vine nu doar din calitatea numită de noi frumusețe, ci și din aceea, adesea minimalizată, că este un pătrunzător instrument de in-

vestigare a realității, de cunoaștere în esență a văzutei și, nu de puține ori, a nevăzutei - deopotrivă reale, așa zice "concrete", deci comensurabile. Când Goethe, în nalivitatea lui doctă, scrie că "tot ce e viu se înconjoară cu o atmosferă", el nu face o simplă imagine poetică, în gura altuia, o banalitate de turist ce se vrea subtil, dar afirmă și un adevăr confirmat de știința veacurilor târzii, beneficiare ale instrumentarului de mare finețe, începând cu aparatul Röntgen și terminând (netermind vreodată) cu microscopul electronic și telescoapele cercetătoare ale spațiilor siderale. Aparatele ultimului deceniu au pus în evidență că în jurul ființei noastre se conturează o atmosferă anume, purtătoare a mărcii personalității inconfundabile, o aură ca aceea a sfinților, deosebindu-se însă de a lor printr-o consistență și putere de emisie deloc repetabile. Mai tulburătoare decât aceste confirmări este descoperirea că, un anume timp după degradarea organismului, acea aură ("atmosferă" intuită de Goethe) continuă să-și păstreze integritatea, "structura" inefabilă.

Nu vreau să duc mai departe inventarul descoperirilor confirmatoare ale științei (în labirintul cărora, mărturisesc, mă încurc și-mi pierd controlul), rețin numai că intuiția poetică nu-l străină de cea științifică, conducând deopotrivă la descoperiri importante, de esență, nu doar plastice, și mai rețin, din propria experiență, că înseși obiectele neînsușite își au, la dimensiuni și grade greu de precizat, aura și marca unicității lor, puterea lor de seducție, de comunicare. Dacă această calitate le aparține exclusiv sau se conturează doar în relație cu acțiunea noastră exercitată asupra-le, mă interesează mai puțin, tulburătoare sînt efectele pe care le înregistrează și care își găsesc - în pagină, în silueta statuii, în liniile clădirii ridicate pe planșetă și, mai apoi, în spațiu, în sulșurile și coborîșurile muzicii, în netezimea tabloului și în adîncimea scenei teatrului - expresia exemplară, concretă ca orice expresie, inanalizabilă însă mai departe, din momentul ștergerii trăsăturilor fizice și apariției

TRĂIM PRINTRE FENOMENE

a. Grand

farmecului, a poeziei, a înțelesurilor neașteptate.

Geometria mi dă răspunsuri precise privitoare la perfecțiunea piramidelor egiptene, frumusețea și poezia acestor monștri reproducind tectonica paradisiului se lvesc abia după ce analiza dimensiunilor și a datelor fizice a fost consumată; Optica și Fonologia mi-ar fi suficiente spre a înțelege ce spune și vrea Richard al III-lea în monologul său, dar înțelesul adînc și cutremurător al destinului acestuia abia se semnalează după ce funcțiile verbului și ale gesticii și fizionomiei personajului au încetat să emită; alurtoarea harababură orchestrală a *Valsului* lui Ravel poate fi în întregime pricepută de urechea înțiată în tainele Acusticii, dar vraja și abisul metafizic al capodoperei se desprind ca un abur de stampă asiatică numai după ce spiritul și-a depus armele analize; mulțimile peștrițe tăvălind în secvența cutare a peliculei *Opt* și *Jumătate* ar rămîne o simplă aglomerație, interesantă doar pentru ochiul plasticianului și, poate, al sociologului, dacă după parcurgerea expoziției (măsurabile cu pasul și cu bătaia inimii) n-ar asalta întreaga ființă cu ideea că, dincolo de nebunia formelor, a fizionomiilor, a situațiilor anecdotice, se află bolți de lumină îndumnezeite de duhul inanalizabil al obiectelor și prezențelor pornite să spună mai mult și esențial; fruntea și armonia secțiunii superioare a figurii cutărei cranice a televiziunii seamănă izbitor cu cele ale ilustrei *Gloconda*,

măsurătorile antropologilor ar confirma identitatea trăsăturilor și ale întregului, dar *Gloconda* și-ar striga unicitatea inconfundabilă și dacă un cataclism ar pulveriza materialele din care s-a intrupat și capodopera ar rămîne o amintire. Fizica, științele exacte se întemeiază pe legi. Ce rămîne după evaluarea legilor unei opere a spiritului e fără de lege, aparține domeniului miracolului, dar cum nu sînt înclinat să accept miracolul înainte de a-l suspecta geneza, țesătura inefabilă și oportunitatea (nefiind un mistic), înclin să cred că, sub aparențe, se află și funcționează un fin mecanism al întâmplărilor fericite, alcătuite tocmai de însumarea calităților și mărcilor - le-am numit aură - prezente în lucruri și ființe, devenite energie (să-i zicem astfel), care ni se semnalează intermitent și ne încintă cu închipirile purtătoare de înțelesuri de dincolo de fire. Toată arta lumii e alcătuită din unicate, din însumări numai o dată probate într-o operă, de aici repetabilitatea procedeei tehnice (de meșteșug) și niciodată călcarea de către spiritul artist a acelorași clipe ale ciaviaturii. Cît de numeroase (probabil fără număr) sînt calitățile oculte ale obiectelor! Ce știință neglînjă a materiei de-a se ascunde sub șapte văluri spre a nu-i dibui decât cu o trudă neomenescă valorile, vibrațiile, momentele de emisie limpede! De cîteva ori în viață am avut norocul să întrezăresc (să presimt, să recunosc florul, să exclam ca înaltea

unei invenții) momentul precipitării substanței neștiute și nenumite. Înălțimea artei secolului nostru (Thomas Mann și Dali, Richard Strauss și Brâncuși, Varèse și Joyce, Strehler și Enescu, Proust și Pallady, Arghezi și Antonioni) ar putea fi percepută mai cuprinzător, dacă am realiza că acești mari creatori, mizând pe exact aceleași sisteme de receptare ale contemporanilor lui Homer, Dante, Shakespeare (pe analizatorii și efectele durerii, ale bucuriei, dragostei, visării etc.) au adăugat modestelor noastre mijloace de a capta frumusețea și pe acela, desigur rafinat, al conștiinței că, dincolo de aparențe, dar aparținându-le fizic, se află, în esență, un fond neclintit și înșelător, o energie ce-și trimite în afară numai aura ("atmosfera" învăluitoare a lui Goethe), cu care trebuie să ne mulțumim. Cu cât esența și energia sînt mai puternice, (mai exact: bănuite, presimțite ca mai puternice), cu atât aura e mai consistentă, mai colorată, mai extravagantă prin varietatea elementelor care o compun, asemănătoare - pentru ca ideea să fie înțeleasă corect - unui curcubeu: avem nevoie de o mobilitate a privirii care să descompună lumina, una și părelnic compactă, în toate componentele sale, știute indeobște pe degete, în realitate înfinite ca număr și valori. Pe măsură ce artele secolului nostru își anexează domenii tot mai întinse, înainte vreme străine ei și ireconcilabile, lărgind panoramic, pînă la

demență, spectacolul formelor, se îngustează și se ascute virful de lance în stare să pătrundă și să străpungă zidul de ceață (poate de beton) ce ne desparte de esențe, de nucleul bănuț. Arta a fost dintotdeauna metafizică; ne-a fost greu să stabilim adevăratele raporturi dintre fastul formelor și nuditatea energiei care le crea. Inșuși un spirit atât de pătrunzător ca al lui Noica s-a lăsat înșelat de luxuria desfrînată a muzicii, a picturii, a literaturii, considerînd-o o cursă în calea ajungerii la esență, o ispită pentru ochiișurile zadarnice. Curios lucru că n-a reținut cum și Matematica, în care avea încredere nemărginită, știință deloc austeră, utilizează aceleași veșminte: pentru poet, șirurile de cifre și semne îngrămădite pe luciul unui calet sînt picturi și muzici de o debordantă, fan-tezistă spectaculozitate. Simbolurile, ca să fie luate în calcul, trebuie să zbrînlie precum clopoștii, trebuie să ne placă, să ne vrăjească (adică să ne amorțească puțin simțurile prea vigilente), aura sfinților din icoanele bizantine nu face altceva. Scuzată-mi fie apropierea: nici ciostelul adus în expoziție de un Man Ray nu e obiect oarecare, e idee, și, aș spune spre scandalizarea burghezului, lucru sfînt. Răscolind și fotografiind rampe de gunoale - cu maldăre de cutii de conserve și alte ambalaje - admirabilul nostru pictor - poet Ion Dumitriu face metafizică, și un fizician atomist l-ar înțelege demersul imediat. Dacă ne

insufletește ideea sfințeniei, pe care puținii sînt chemați s-o intruzeze, desfrîul obiectelor nu se cuvine să ne deprime: el ne certifică existența unui dincolo în însăși epiderma pieritoare ce ni se oferă simțurilor. Pentru ce această scurtă prelegere de metafizică, sucălită în rîndurile unei reviste de artă a spectacolului? Pentru simpla nevoie de a învedera celor ce au urmărit (sau au fost urmăriți de) spectacolul nemalpoment al Trilogiei antice al lui Andrei Șerban, la Teatrul Național, "secretele de fabricație...", scările, clopotele de falanșă ale fetelor ghemulte, practicabilele, eșarfele multicolore, schelele, cărucioarele și lecticele, garderoba divină revărsindu-se peste mulțimi spre a le acoperi sufletele, făcliiile, ștăngile, ecranele, sunetele - de la alămuri la strigătele și lamentourile personajelor, ale corurilor-, încrucșiările fanterelor luminoase, cuștile, pereții dezgolți, hrubele, flancurile oamenilor ba oameni ba umbre, umbrele înseși pe ziduri și pe podele, cuvintele (cuvintele - obiecte), pașii auziți și cei neauziți (pași - obiecte), spectatorii transformați și ei în obiecte, toate, toate, într-o desfacere ce concurea expansiunea luminii, povesteau o realitate întinsă cît visul, încercau să împingă într-atît marginile lumii, înct, în spațiul rarefiat, să descoperim nucleul, să rămînem singuri cu noi, să luăm în fugă și vibrațiile, măsura măsurii din urmă.

MIRCEA HORIA SIMIONESCU ■